



*A Global Pro Bono Law Firm*

## PROCESI I HARTIMIT TË KUSHTETUTËS

Paul R William's  
Prezantim

Korrik 21, 2006

Që në fillim do të doja të falënderoj z. Kolë Berishën dhe Ambasadorin Vnent për ftesën që m'a bënë për të marrë pjesë në këtë seminar. Falënderoj po ashtu z. Frenklin De Vrieze, z. Blerim Velën dhe znj. Xhenifer Ober për përpjekjet dhe angazhimin e tyre për organizimin e këtij seminari. Njëherësh, falënderoj pjesëmarrësit, të cilët kërkuar ndihmën tonë në kohën kur Kosova është duke përgatitur kushtetutën e saj. Jam i nderuar që mu dha rasti dhe mundësia që t'i shkëmbej idetë dhe pikëpamjet e mia me ata të cilët do ta hartojnë Kushtetutën e Kosovës.

Organizatorët kanë kërkuar nga unë që këtë seminar ta filloj me një prezantim të shkurtër lidhur me praktikatat moderne të shteteve gjatë procesit të hartimit të kushtetutës.

### Qëllimi i prezantimit

Qëllimi i prezantimit tim është që të bëj një vështrim lidhur me elementet dhe praktikatat kryesore gjatë procesit të hartimit të kushtetutës në shtetet që sapo kanë dalë nga konflikti.

Së këndejmi, gjatë prezantimit tim do të bëj fjalë për mësimet e nxjerra nga modelet e kushtetutave të vendeve që kanë përjetuar konflikte kohëve të fundit, duke përfshirë Afrikën Jugore, Shqipërinë, Bosnje dhe Hercegovinën, Afganistanin, dhe Irakun.

Me këtë rast, kësaj çështje do t'i qasem nga një perspektivë shumë praktike. [shënimet për pjesëmarrësit nga PILPG – Bosnja në Dejton, rидraftimet e kohëve të fundit, verën e shkuar në Irak (Spence), pastaj për tri vite në Palestinë (Amjad); sapo kërkuar rishikimin e Kushtetutës së re të Nagorno- Karabahut; projekti i ri në Gjeorgji (Rick Lorenz), dhe ja sapo u kthye nga Shri Lanka.]

Do të nis prezantimin tim me një analizë të asaj që quhet "konstitucionalizëm i ri" në shekullin njëzet e një, apo me nocionin procesi pjesëmarrës në hartimin e kushtetutës.

Më pas, do të bëj një analizë të mekanizmave të përgjithshëm që janë crucial për çdo proces kushtetues demokratik, si dhe do të përqendrohem në rëndësinë e vetë procesit të hartimit të Kushtetutës.

Paskëta, do të bëj një vështrim mbi pesë mësimet e mësuara gjatë procesit të hartimit të Kushtetutës. Ndërsa, do ta përmbylli me një sqarim të shkurtër rreth menaxhimit të rolit të bashkësisë ndërkombëtare

### Hyrje

Gjatë njëzet viteve të shkuara, pas valës së procesit të hartimit të kushtetutave në vendet e dala nga konfliktet, është paraqitur një qasje e "konstitucionalizmit të ri" që përqendrohet si në procesin demokratik ashtu edhe në rezultatet e procesit demokratik.

Një nga kritikatat që i adresohen qasjeve tradicionale të hartimit të kushtetutës është se ato kanë qasje statike, të pandryshueshme dhe kontraktuale ndaj procesit të hartimit të kushtetutës.

Deri sa qasjet tradicionale e konsideronin kushtetutën si një "akt të kryer", qasja e re e hartimit të kushtetutës përqendrohet në "në procesin pjesëmarrës të hartimit të kushtetutës" apo në "konstitucionalizmin bashkëbisedues".<sup>1</sup>

Qasja e re karakterizohet me një transparencë më të madhe dhe me një pjesëmarrje më të gjerë të publikut.

Procesi po ashtu karakterizohet edhe me shtimin e përfshirjes së bashkësisë ndërkombëtare në proces, ndaj ndryshe njihet edhe si "përpjekje e përbashkët me bashkësinë ndërkombëtare"<sup>2</sup>

Si rezultat, legjitimiteti i procesit kushtetues dhe i vetë kushtetutës matet me shkallën e pjesëmarrjes në proces, sa është i hapur dhe demokratik procesi, sa është përfshirë shoqëria apo sa është transparent procesi, si dhe nga ajo se a janë njerëzit që janë përfshirë në procesin e hartimit, njerëz të zgjedhur në mënyrë demokratike dhe të përgjegjshëm<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Vivian Hart, *Procesi Demokratik i Hartimit të Kushtetutës*, Instituti për Paqe i ShBA-ve, Raport Special No. 107, Korrik 2003, mund të gjendet në <http://www.usip.org/pubs/speciaheports/sr107.html> (herën e fundit është rishikuar me 3/31/05).

<sup>2</sup> Id.

<sup>3</sup> Margaret A. Burnham, *Procesi Demokratik i Hartimit të Kushtetutës në Afrikën Jugore*, Boston Review, 1998, mund të gjendet në [http://www.nidcbowen.org/p2/rni/reports/constitution\\_making.htm](http://www.nidcbowen.org/p2/rni/reports/constitution_making.htm) (herën e fundit është rishikuar me 3 prill 2005).

<sup>4</sup> Shih Hart, supra note 1..

## Fazat Kryesore të Procesit të Hartimit të Kushtetutës

Ti kthehemi tani vetë procesit të hartimit të kushtetutës. Zakonisht procesi i hartimit të kushtetutës ndahet në katër faza:

- Faza përgatitore;
- Faza e hartimit të kushtetutës;
- Faza e konsultimit publik; dhe
- Faza e rishikimit përfundimtar dhe faza e miratimit.

### *Faza e parë: Faza përgatitore*

- Faza përgatitore përbëhet nga:
- Bisedimet fillestare lidhur me procedurën, planifikimin e procesit, dhe përcaktimin e afateve reale kohore;
- Marrëveshja mbi një sërë parimesh bazë mbi të cilat do të drejtohet procesi i hartimit të kushtetutës;
- Konsultimi dhe informimi i publikut, dialogu në nivel kombëtar rreth ndryshimeve kushtetuese apo rishikimeve të mundshme;
- Mundësia e miratimit të një dokumenti kushtetues të përkohshëm, tranzitor; (ky dokument tanimë ekziston në Kosovë)
- Dhe, themelimi i komisionit kushtetues

### *Faza e dytë: Faza e hartimit të kushtetutës*

- Themelimi i një komisioni kushtetues të zgjedhur apo të një asambleje që do ta mbikëqyrë hartimin e dokumentit përfundimtar;
- Konsultime gjithëpërfshirëse me këshilltarë dhe ekspertë ligjorë, bashkësinë ndërkombëtare, me një spektër të gjerë të palëve të interesuara, të gjitha partitë politike që janë të interesuara të marrin pjesë në proces, si dhe publikun e gjerë;
- Përgatitja e një drafti fillestar të kushtetutës, përmes komisioneve hartuese transparente, dhe informacioneve dhe sugjerimeve (inputeve) të rregullta nga publiku, pastaj përmes përzgjedhjes së këshilltarëve ndërkombëtarë, si dhe të këshilltarëve ligjorë si vendorë ashtu edhe ndërkombëtarë.

### *Faza e tretë: Faza konsultimeve publike*

- Një informim publik në shkallë vendi, fushata në media, pranimi i vërejtjeve dhe sugjerimeve;
- Përdorimi i mjeteve tradicionale dhe kreative të diskutimit dhe dialogut publik, para apo edhe gjatë procesit të hartimit të draftit të parë të kushtetutës; ueb-faqja
- Pjesëmarrje -e strukturuar mirë- nga radhët të gjitha grupet- veçanërisht gratë, minoritetet të gjitha partitë politike përfshirë ato në opozitë, dhe shoqëria civile;

### *Faza e katërt: Shqyrtimi përfundimtar dhe faza e miratimit*

- Periudha për modifikimin e draftit të tekstit të kushtetutës për përfshirjen e komenteve dhe sugjerimeve të publikut të gjerë dhe të ekspertëve;
- Shqyrtimi nga komisioni i kushtetutës, parlamenti ose gjykatat, ashtu si edhe nga publiku, për ndryshimet e nevojshme, amendamentet ose për kontribut më të madh nga publiku;
- Miratimi i gjerë dhe përshtatja e tekstit përfundimtar nëpërmjet komisionit kushtetues, përfaqësuesit e zgjedhur, ose me anë të një procesi kombëtar të referendumit;
- Një proces pas miratimit të edukimit të publikut, i ratifikimit kombëtar, dhe konferenca për legjitimitetin e produktit përfundimtar.

## Pesë rregullat e krimit të Kushtetutës

(E përshtatur nga një dokument i përgatitur nga Jennifer Widner për Institutin e SHBA ve për Paqë)

### **Rregulla 1: Kufizimi i ndikimit dhe dominimit të partnerëve ndërkombëtarë**

Kontrolli i partnerëve ndërkombëtarë në procesin e hartimit të kushtetutës mund të sjellë deri te delegjtimimi i kushtetutës dhe të ngjallë mosbesim. Po ashtu, shfaqja e kontrollit me anë të një force ndërkombëtare, siç është Koalicioni në Irak, OHR-ja në Bosnjë, ose UNMIK-u në Kosovë mund ta delegjitimojë kushtetutën.

#### *Masat për pakësimin e dominimit të partnerëve ndërkombëtarë:*

Organizimi i një tryeze të rumbullakët me personat kryesorë me kompetencë për të përzgjedhur një gamë formatesh ose modelesh të mundshme. Vlerësimi transparent i proceseve.

Amortizimi i procesit të ndikimit të kontrollit nga partnerët ndërkombëtarë me anë të delegimit të emërimit të pjesërishtëm të një komisioni hartues për partitë opozitare.

Gjetja e një politikani për kryesimin e seancave që është neutral, gjerësisht i respektuar dhe pa ambicie politike. Kjo, natyrisht, është më lehtë të thuhet se të arrihet.

### **Rregulla 2: Sigurimi i mundësive të shumëfishta për pjesëmarrje Pjesëmarrja publike mund të lindë ide të dobishme. Krijon një model për sjelljen demokratike të së ardhmes**

Shpërndan informata dhe i jep formë aftësisë së qytetarëve të zakonshëm për monitorimin e përmbajtjes së rregullave themelore Ndihton mënjanimin e anshmërisë nga kontrolli i jashtëm.

### *Masat për sigurimin e mundësive të dhumëfishta për pjesëmarrje:*

Konsultimi me qytetarët e zakonshëm para dorëzimit të tekstit të dytë për diskutim (seancat, anketat, kërkesat me shkrim) (2 milion në Afrikën e Jugut - 30,000 në Irak)

Mundësimi i grupeve sociale dhe ekonomike dhe i partive dobët të përfaqësuara për emërimin e përfaqësuesve që do të jenë krahas delegatëve të zgjedhur

### **Rregulla 3: Zgjedhja e rregullave procedurale që nxisin kompromis**

Shumë procese të hartimit shkatërrohen si pasojë e strukturimit joadekuat të kompromiseve që kanë të bëjnë çështjet e rëndësisë primare.

### *Masat për zgjedhjen e rregullave procedurale që nxisin kompromis:*

Në vend të kuorumeve të larta dhe shumicave të thejshta zgjedhni kushte të ulët ta kuorimit dhe supermazhorancë ose shumicë të kualifikuar (ndihmon në shmangien e bojkoteve)

Inicimi i funksionimit të komisioneve të punës brenda disa ditëve të para. Ndalimi i fjalëve të gjata hyrëse gjatë seancës plenare. Mbyllja e e seancave të hershme të negociimit për media.

Balancimi i nevojës për qasjen e publikut dhe kontributit të publikut me nevojën për parandalimin e punës së komisionit nda shndërrimi në platformë publike për avantazh politik.

### **Rregulla 4: Përqendrimi në të ardhmen**

Shikimi nga e ardhmja është i rëndësishëm për suksesin e procesit të hartimit për shkak se u ndihmon delegatëve t'i shmangen kundërpadsisë.

### *Masat për përqendrimin në të ardhmen:*

Fillimi me një shabllon teknik (tekst) që përvijon opsionet e mundshme dhe siguron gjuhë hartuese-jo me një letër të zbrazët, dhe thirreni diskutimin për formulimin teknik.

Shmangja e fjalëve hyrëse që e theksojnë të kaluarën-kufizimi i kohës për fjalët hyrëse.

Ndalimi i komisioneve tematike që përqendrohen në çështjet jo kushtetutare. Ky është një proces i ndarë nga statusi përfundimtar

Mos u mundoni të rregulloni çdo gjë nëpërmjet kushtetutës, por ajo duhet t'i reflektojë parimet e gjera

Përdoreni kushtetutën për definimin e marrëdhënieve ndërmjet komuniteteve të ndryshme, dhe për të krijuar mekanizma të zbatueshëm për përshtatjen e një marrëdhënie zhvilluese (Maqedonia po, Bosnja jo)

Kushtetuta nuk është vetëm ligj, ajo është më e rëndësishme se ligji, gërsheton parimet që do ta drejtojnë shtetin e Kosovës dhe krijon mekanizma për kompromis politik dhe për vetëqeverisje të efektshme.

### **Rregulla 5: Miratimi paraprak i rregullave të qarta të punës**

Pasiguria për formatin dhe kohën e ngjarjeve shkakton mosbesim dhe akuza për manipulim.

### *Masat për zvogëlimin e pasigurisë në proces:*

Shpall□

Zhvillimi i rregullave procedurale në kuadër të takimeve të mbyllura të komisionit, por me konsultim të gjerë privat.

Zhvillimi i kapacitetit për përkthim simultan, përkthim të shpejtë, botim të shpejtë të teksteve

## **Menaxhimi i komunitetit ndërkombëtar**

Nëse ju nuk shkruani-ata do të shkruajnë.

Kërkoni ndihmë specifike – ngarkojeni me punë komunitetin ndërkombëtar duke siguruar studime konkrete dhe takime informative. Mos kërkoni nga ta hartimin e gjuhës.

Zhvilloni rregulloren e punës për mënyrën dhe kohën kur komuniteti ndërkombëtar mund të ftohet për ofrim të ndihmës.

Kujdes me llojin laboratorik të konstruksioneve kushtetutare:

Kujdes me agjendën personale– duhet të jetë një kushtetutë e Kosovës për të gjithë kosovarët.

### **Përmbyllje:**

Proces i gjatë dhe i komplikuar. Shumë aspekte që duhet ndërthurrur mes vete. Roli specifik i partive politike, publikut dhe komunitetit ndërkombëtar. Duhet të ekzistojë një proces i strukturuar shumë mirë. Ndoshta edhe më i rëndësishëm se statusi përfundimtar – në këtë drejtim procesi u takon tërësisht Kosovarëve.

Prof.dr.Arsim Bajrami  
Profesor i së Drejtes Kushtetues në Fakultetin Juridik në Prishtinë

**ASPEKTET KUSHTETUESE TË NDARJES SË PUSHTETEVE DHE KONTROLLI PARLAMENTAR I QEVERISË**  
(qasje krahasuese kushtetuese)

**Roli i Kushtetutës në shoqëritë demokratike**

- ✎ Kushtetuta si kontrate midis qytetareve për ngritjen dhe ushtrimin e politikave publike
- ✎ Kushtetuta si akti i institucionalizimit të pushtetit dhe kufizimin e tij
- ✎ Kushtetuta si baze e ndertimit të shtetit politik, ekonomik dhe shoqëror
- ✎ Kushtetuta dhe sistemi i qeverisjes

**Kushtetuta e Kosovës në kontestin e statusit final**

- ✎ Kushtetuta e re -akt konstituviv i themelimit të shtetit të ri,
- ✎ Kushtetuta e Kosovës -akt i garantimit të të drejtave të komuniteteve pakicë në Kosovë
- ✎ Kushtetuta e re e Kosovës- bazë e funksionimit të demokracisë parlamentare në Kosovë
- ✎ Kushtetuta e Kosovës-bazë për integrimet euro-atlantike të Kosovës

**Kushtetuta dhe procesi i negociatave**

- ✎ Parimet kushtetues për të drejtat e komuniteteve pakicë në Kosovë, mbrojtja e tyre, përfaqësimi në institucionet e niveli lokal dhe atë qendror;
- ✎ Parimet kushtetuese të reformës së pushtetit lokal
- ✎ Kushtetuta e Kosovës dhe Kuvendi i Kosovës
- ✎ Nevoja e shmangjes së vakumit kushtetues pas statusit final.
- ✎ Roli i qytetarit dhe Kushtetuta

**NDARJA E PUSHTETIT SHTETËROR**

- ✎ Pushteti kushtetutëdhënës dhe legjislativ
- ✎ Pushteti ekzekutiv-administrativ
- ✎ Pushteti gjyqësor



**Parimi i ndarjes së pushteteve dhe forma e qeverisjes**

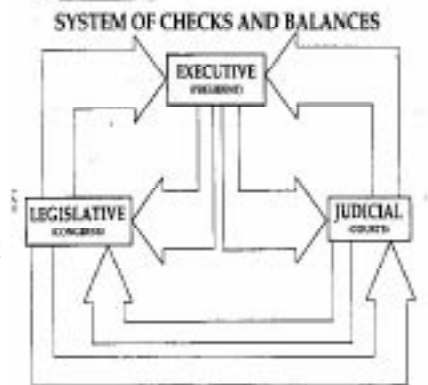
- ✎ Sistemi parlamentar
- ✎ Sistemi presidencial
- ✎ Sistemi i përzier parlamentar-presidencial

## Funksionet e ndarjes së pushteteve

- ✦ Pavarësia e pushteteve
- ✦ Kufizimi reciprok i pushteteve
- ✦ Sigurimi i demokracisë së ekuilibruar
- ✦ Sistemi chec and balances

## Raporti midis pushteteve (checks and balance)

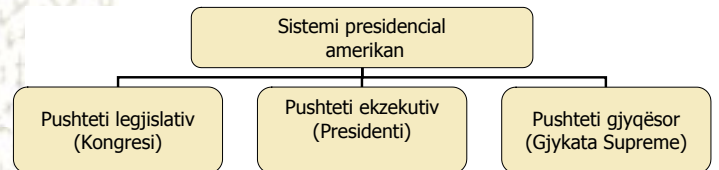
- ✦ Raporti midis pushtetit legjislativ dhe pushtetit ekzekutiv
- ✦ Raporti midis pushtetit legjislativ dhe pushtetit gjyqësor
- ✦ Raporti midis pushtetit ekzekutiv dhe pushtetit gjyqësor



## Mënyrat e ndarjes së pushteteve

- ✦ Ndarja fluide e pushteteve-interferenca në mes pushteteve
- ✦ Ndarja e ngurtë e pushteteve-pavarësia dhe ruajtja e ekuilibrave
- ✦ Ndarja mikste e pushteteve-ndërhyrjet reciproke

## Ndarja e pushteteve në SHBA



## Kongresi



Struktura e Kongresit përbëhet:

- ✦ Dhoma Përfaqësuese (435 përfaqësues)
- ✦ Senati (100 senatorë)

## Presidenti

Bartës i pushtetit ekzekutiv ku edhe sistemi i qeverisjes emërohet si presidencial



Shtëpia e Bardhë





Inaugurimi i Presidentit

## Gjykata Supreme

Gjykata Supreme si bartëse e pushtetit gjyqësor e cila krahas funksioneve klasike gjyqësore ushtron edhe këto funksione:

- ✦ Kontrollin dhe mbrojtjen e kushtetutshmërisë dhe ligjshmërisë
- ✦ Zgjidh konfliktet e kompetencës ndërmjet federatës dhe shteteve federative



Gjykata Supreme

## Raporti midis Kongresit dhe Presidentit

Xhon Stuart Mill-i theksoi “detyrë e vërtetë e asanblesë përfaqësuese është që të mbikqyrë dhe kontrollojë qeverinë.” Ky është funksion që Kongresi vazhdon ta ushtrojë edhe sot e kësaj dite me një pavarësi të theksuar



Kabinati i Gerald Fordit

## Buxheti si mekanizëm i kontrollit

- ✦ Neni I, kaptina 9, e Kushtetutës përcakton se “asnjë para nuk do të harxhohet nga Thesari për atë që nuk është e caktuar me ligj”. Kjo dispozitë i siguron Kongresit (si pushteti i kuletës) fjalën e fundit mbi shpenzimin e mjeteve
- ✦ Zyra e Administrimit dhe Buxhetit (The Office of Management and Budget-OMB) e themeluar nga Kongresi më 1921 mbikqyrë dhe përgatit buxhetin e degës ekzekutive



## Nënshkrimi i ligjeve

- ✦ Kongresi mund ta kundërshtoj Presidentin në shumë mënyra: anulon çdo rezolutë që mbështet Presidentin, zvogëlon apo ndërpret fondet për zhvillimin e luftës (psh. Bushi i kërkoi Kongresit mbi 80 miliardë dollarë shtesë për luftën në Irak në vitin 2005)



Bushi duke nënshkruar një ligj

## Institucioni i impiçmentit (impeachment)

- ✦ Konventi Kushtetutvënës përcaktoi se askush nuk do të jetë mbi ligjin dhe se çdo president dhe funksionar tjetër i lartë mund të jetë objekt i impiçmentit
- ✦ Impiçmenti është mekanizëm i fundit dhe gjithmonë i pranishëm ndaj ekzekutivit, si armë e fuqishme kundër tiranisë dhe arbitraritetit të këtij pushteti apo siç pohonte Joseph Story “të mbrojë shtetet nga keqpërdoruesit e mëdhenjë shtetëror”



## Procedura e Impiçmentit

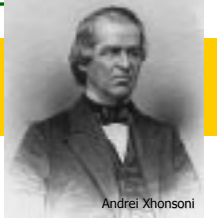
- ❑ Bartës i akuzës është Dhoma Përfaqësuese ndërsa Senati konstituohet si gjykatë i cili gjykon dhe vendos me aktgjykim. Aktgjykimi mund të jetë lirues, ose fajësues (ku me dy të tretat e votave mund të shkarkohet Presidenti). Kryetari i Gjykatës Supreme kryeson Senatin gjatë gjyimit



Dhoma Përfaqësuese



Senati



Andrei Xhonsoni

- ✦ Impiçmenti është zbatuar shumë rrallë, vetëm në rastin e presidentit Andrei Xhonson 1868 (me aktgjykim lirues), kundër presidentit Richard Nikson 1973 (jep dorëheqje para se Dhoma Përfaqësuese të votonte) dhe kundër presidentit Bill Klinton (me aktgjykim lirues)



Riçard Nikson



Bill Klinton

## AFERA WATERGATE

- ✦ Afera Uatergate me Nixon-in provoi jo vetëm pozicionin e fuqishëm të presidentit të zgjedhur nga votat e popullit, por gjithashtu provoi se si një kombinim i pushteteve i ushtruar nga Kongresi dhe Gjykata Supreme, si dhe opinioni publik dhe mediat mund ta shkarkojnë çdo president nga detyra



Kompleksi Watergate

## AFERA LEWINSKY

- ✦ Në Shkurt të vitin 1999 kriza përfundoi kur Senati dështoi të siguroj dy të tretat e votave për shkarkimin e presidentit.
- ✦ Gjykimi i Senatit ishte i ndikuar nga përkrahja dy me një e opinionit publik amerikan për të mos dënuar presidentin Klinton ngaqë vlerësonin lartë punën e tij



Gjykimi i Klintonit

## Rasti - Bill Klinton-AFERA LEVINSKY

- ✦ Në vitin 1998 mediat dhe shtypi publikuan aferën e Presidentit Bill Klinton me mjeken prakticante në Shtëpinë e Bardhë Monica Levinsky
- ✦ Dhoma Përfaqësuese duke u mbështetur në pohimin se vepra e Presidentit lë mundësinë për një veprë që ka të bëjë me "krime të rënda dhe keqpërdorime" si dhe për dëshmi të rreme dhe obstrukcion të drejtësisë të ndaluar nga Kushtetuta e SHBA-ve ngriti akuzën e impiçmentit



Uilliam Xheferson Klinton

## Emërimi i gjyqtarëve të Gjykatës Supreme

- ✦ Emërimin i gjyqtarëve nga presidenti paraqet një formë kontrolli të rëndësishëm mbi Gjykatën Supreme
- ✦ Në një studim(1980) të 84 kandidaturave, 76 gjyqtarë, presidentët i zgjedhën në atë mënyrë ku filozofia politike ishte e ngajshme me të atyre dhe kjo paraqet një tregues për mënyrën e marrjes së vendimeve nga ana e gjyqtarëve



Gjyqtarët aktual në Gjykatën Supreme



## Ndarja e pushteteve në britani të Madhe

- ✎ Kurora
- ✎ Parlamenti (Dhoma e Komunave, 659 anëtarë) dhe Dhoma e Lordëve me 1185 anëtarë)
- ✎ Bikameralizëm i disbalancuar
- ✎ Qeveria homogjene në formë kabineti
- ✎ Kryeministri (caktohet nga radhët e partisë që kanë shumicën në Dhomën e Komunave)

## Parimet kushtetuese të ndarjes së pushteteve në Francë

- Presidencializmi i kontrolluar
- Bicefalizmi dhe K underfirma
- Qeveria e koalicionit me përgjegjësi të dyfishtë
- Bikameralizmi i ekuilibruar-A sambleja Nationale 491 deputetë dhe senati 305 antarë
- Sistemi elektoral i kombinuar mazhoritar dhe proporcional
- Këshilli Kushtetues

## Ndarja e pushteteve në Gjermani

- ✎ Kuvendi Federal (Bundestag)
- ✎ Këshilli Federal (Bundesrat)
- ✎ Kryetari (Bundespräsident)
- ✎ Qeveria Federative (Bundesregierung)
- ✎ Kancelari Federal
- ✎ Gjykata Kushtetuese Federative (Bundesverfassungsgericht)
- ✎ Banka Qëndrore e Gjermanisë (Bundesbank)

## Ndarja e pushteteve në Itali

- ✎ Parimet e qeverisjes
- ✎ Republikë parlamentare
- ✎ Bikameralizëm i ekuilibruar
- ✎ Sistemi shumpartiak
- ✎ Qeveria e koalicionit
- ✎ Roli i grupeve të interesit dhe grupeve për presion

## Ndarja e pushteteve në Kushtetuten e ardhshme të Kosovës

- 1.Sistemi i qeverisjes në Kosovë bazohet në parimin e ndarjes së pushtetit dhe sistemit të kontrollit reciprok të pushteteve në funksion të vendosjes së barazëpeshës mes tyre;
- 2.Pushteti ekzekutiv ushtrohet nga Qeveria e Kosovës . Qeveria është autoritet kryesor i drejtimit të shtetit dhe implementimit të ligjeve dhe politikave shtetërore. Qeveria i nënshtrohet kontrollit parlamentar;
- 3.Pushteti legjislativ i ushtrohet nga Kuvendi i Kosovës i cili do të ketë autoritet të plotë ligdhënës dhe kushtetutëdhënës.
- 4.Presidenti i Kosovës është simbol i unitetit të popullit, përfaqësues legjitim i vendit brenda dhe jashtë dhe garantues i funksionimit demokratik dhe kushtetues të institucioneve të Kosovës.
- 5.Pushteti gjyqësor ushtrohet nga gjykatat e pavarura.

## Funksioni legjislativ i parlamentit

- ◆ Nxerrja dhe ndryshimi i Kushtetutës
- ◆ Nxerrja e ligjeve
- ◆ Nxerrja e akteve të përgjithshme
- ◆ Ratifikimi i marrëveshjeve ndërkombëtare
- ◆ Miratimi i buxhetit



## Funksioni zgjedhor i parlamentit

- ◆ **Në sistemet parlamentare**, parlamenti zgjedh dhe mbikqyrë qeverinë dhe presidentin-Shqipëria, Kosova etj.
- ◆ **Në sistemet e përzira parlamentare-presidenciale**, parlamenti zgjedh qeverinë, kurse presidenti zgjedhet nga populli-Franca
- ◆ **Në sistemet presidenciale**, qeverinë e zgjedh presidenti

## Funksioni mbikqyrës i parlamentit

- ◆ **Mjetet e rregullta-**
- ◆ miratimi i buxhetit dhe raportet periodike
- ◆ **Mjetet e jashtzakonshme-**
- ◆ pytjet parlamentare,
- ◆ interpelanca,
- ◆ komisionet anketuese,
- ◆ mocioni i votëbesimit dhe shkarkimi i qeverisë

## Rekomandimet për Kushtetuten e Kosovës

### Rekomandimi I.

Raportet mes Presidentit të Kosovës me Kuvendin duhet përcaktohen në atë mënyrë që Presidentit do t'i pranohen autoritetet për të propozuar ligje, e drejta suspensive e vetos, shpallja e ligjeve dhe shpërndarja e Kuvendit. Në anenë tjetër Kuvendi do të mund të ngriste një akuzë kushtetuese ndaj Presidentit për shkelje të Kushtetutës dhe aktin e tradhtisë dhe të inicone procedurën të Gjykata Kushtetuese e Kosovës, e cila me një votim prej 2/3 mund ta shkarkojë Presidentin.

### Rekomandimi II.

Sa i përket raporteve të Kuvendit me Qeverinë, Kushtetuta e Kosovës duhet të institucionalizojë kontrollin parlamentar përmes instrumenteve kushtetuese, të cilat mund të rezultojnë edhe me votimin e mosbesimit të qeverisë. Në rastë votimit të votëbesimit të qeverisë, Presidenti i Kosovës për të evituar krizën parlamentare mund të shpërndajë parlamentin dhe të shpallë zgjedhje të parakohëshme parlamentare.

### Rekomandimi III.

Kushtetuta e re e Kosovës do të garantoj pavarësinë e gjyqësorit, duke e mbrojtur atë nga ndikimet politike të Kuvendit dhe Qeverisë. Kjo do të realizohet përmes respektimit të këtyre parimeve kushtetuese; zgjedhjen e gjyqëtarëve në mandate të gjata.; emrimin e gjyqëtarëve nga presidenti i Republikës, depolitizimin e gjyqësorit, financimin e pavarur etj.

Një rol kyq në sigurimin e pavarësisë së tre pushteteve, do të ketë Gjykata Kushtetuese e cila do të zgjidh konfliktet kushtetuese midis tri pushteteve dhe do të jetë autoritet përfundimtar në mbrojtje të Kushtetutës.



PILPG

Pjesa qenësore dhe më e rëndësishme e ndërtimit të shtetit – Hartimi i Kushtetutës  
Mësimet mbi ndërtimi e Institucioneve bazuar në shembullin palestinez



PILPG

- Zgjedhja e strukturës shtetërore
- S trukturimi i ekzekutivit Përvijimi i legjislativit
- Krijimi i sistemit gjyqësor



PILPG

Zgjedhja e strukturës së shtetit

- Cili sistem më së miri i adresohet nevojave të popullit për vetëvendosje, mirëqenie ekonomike dhe të drejtave individuale të njeriut?
- Rradhazi – Konfederal ----- Federal ----- Unitar
- Sistemet unitare janë shumë të centralizuara me pak kompetenca për autoritetet lokale dhe rajonale
- Sistemet federale kanë linja paralele të pushtetit
- Konfederatat lidhin dy apo më shumë njësi paraprijëse për të formuar qeverinë e përbashkët për qëllimet e vëna kushtetuese.



PILPG

Zgjedhja e strukturës shtetërore – gjuha

- Shtet Unitar, me territor dhe komb, si subjekt i pandashëm.
- Shtet Federal – është shtet me rregullim federal.
- Konfederatë – ky rregullim i shtetit është union i [emrave të shteteve të bashkuara]. [Konfederata] duhet ta ketë kushtetutën e saj, ligjin dhe institucionet qeveritare. Të gjitha kompetencat veçanërisht të alokuara Qeverisë qendrore duhet të rezervohen për këto shtete.



PILPG

Zgjedhja e strukturës shtetërore-S tudimi i rastit palestinez

- Cili sistem më së miri i adresohet nevojave të popullit për vetëvendosje, mirëqenie ekonomike, dhe të drejtave individuale të njeriut?
- Nga pikëpamja e vetëvendosjes palestineze, opsioni më i mirë duhet të ishte krijimi i një shteti unitar palestinez prej 22% të Palestinës historike, të përbërë nga Bregu Perëndimor dhe Rripi i Gazës.
- Ndonëse, ekonomitë e këtyre të dyjave, të Bregut Perëndimor dhe Rripit të Gazës janë plotësisht të lidhura me atë të Izraelit pothuajse edhe pas 40 viteve të okupimit. Shkëputja e këtyre lidhjeve ekonomike tanimë i ka shkaktuar çrregullime të pamashë Palestinës, dhe se pavarësia e plotë e Palestinës dhe ndarjes së saj nga Izraeli do t'i duhen dy dekada përpjekje për të krijuar lidhje të ndara ekonomike me ekonominë e dobët jordanëze dhe egjiptiane, respektivisht nga Bregu Perëndimor dhe Rripi i Gazës.
- Nga pikëpamja e të drejtave individuale të njeriut, palestinezët u dëbuan apo u zhvendosën nga shtëpitë e tyre në Izrael, dhe se 18% të qytetarëve palestinezë të Izraelit nuk do të mund t'i ushtronin medoemos të drejtat e tyre në 78%, që do të përkufizohej si shtet tërësisht çifut.



PILPG

Zgjedhja e strukturës shtetërore–S tudimi i rastit palestinez

- Reagimi palestinez
- I përzier, në të cilin shteti i Palestinës do të ishte shtet unitar por
- Që do të thotë me ndërveprim të vazhdueshëm ekonomik me Izraelin, që kërkon tejkalim kuptimplotë të modeleve ekonomike, rregullore, legjislativ dhe udhë të huaja.
- Të drejtat e refugjatëve dhe çështja e barazisë së qytetarëve palestinezë të Izraelit do të mbetet për t'u negociuar në të ardhmen.

**SAI**  
STRATEGIC ASSESSMENTS PRIVATE

PILPG

Zgjedhja e strukturës shtetërore – Studimi i rastit palestinez

- Reagimi palestinez
- Neni 1: Palestina është një shtet i pavarur dhe sovran, me sistem republikan. Territori i saj është njësi e pandashme brenda kufijve dhe ujërave territoriale të saj, në prag të 4 qershorit të vitit 1967, pa cenim të drejtave të garantuara me vendime ndërkombëtare lidhur me Palestinën. Të gjithë banorët e këtij territori do t'i nënshtrohen vetëm ligjit palestinez.

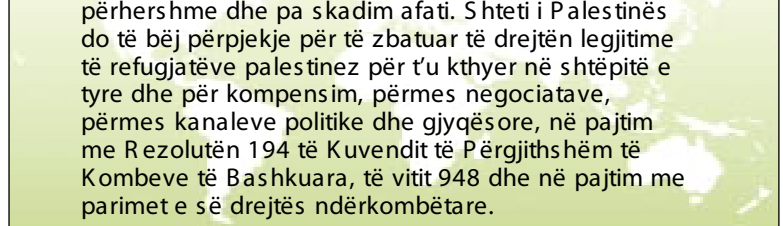


**SAI**  
STRATEGIC ASSESSMENTS PRIVATE

PILPG

Zgjedhja e strukturës shtetërore-Studimi i rastit palestinez

- Reagimi palestinez
- Neni 13: Palestinezët, të cilët janë dëbuar apo kanë emigruar nga Palestina, si rezultat i luftës së vitit 1948, dhe të cilëve iu është mohuar kthimi atje, do të kenë të drejtën e kthimit në shtetin palestinez dhe të mbajnë këtë nënshtetësi. Kjo e drejtë është e përhershme dhe pa skadim afati. Shteti i Palestinës do të bëjë përpjekje për të zbatuar të drejtën legjitime të refugjatëve palestinez për t'u kthyer në shtëpitë e tyre dhe për kompensim, përmes negociatave, përmes kanaleve politike dhe gjyqësore, në pajtim me Rezolutën 194 të Kuvendit të Përgjithshëm të Kombeve të Bashkuara, të vitit 1948 dhe në pajtim me parimet e së drejtës ndërkombëtare.

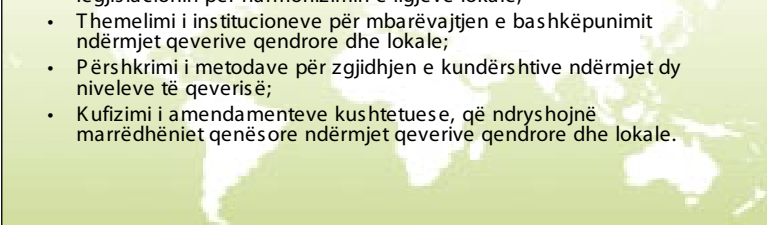


**SAI**  
STRATEGIC ASSESSMENTS PRIVATE

PILPG

Zgjedhja e strukturës shtetërore-Kalimi e kompetencave

- Përgjatë spektrit të strukturave shtetërore, shtetet mund të zgjedhin për t'i transferuar kompetencat në mënyrë që t'i plotësojnë kërkesat e caktuara, ku përfshihen:
- Përvijimi i kufijve krahinor;
- Transferimi i kompetencave në mënyrë asimetrike;
- Përcaktimi i asaj, se cilat kompetenca do të ushtrohen nga qeveria qendrore për të siguruar kornizën legjislative, dhe legjislacionin për harmonizimin e ligjeve lokale;
- Themelimi i institucioneve për mbarëvajtjen e bashkëpunimit ndërmjet qeverive qendrore dhe lokale;
- Përshtetimi i metodave për zgjidhjen e kundërshtive ndërmjet dy niveleve të qeverisë;
- Kufizimi i amendamenteve kushtetuese, që ndryshojnë marrëdhëniet qenësore ndërmjet qeverive qendrore dhe lokale.

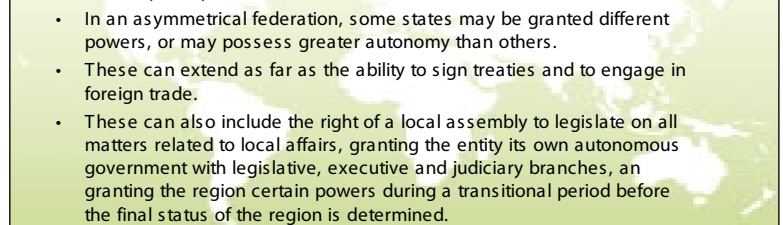


**SAI**  
STRATEGIC ASSESSMENTS PRIVATE

PILPG

Choosing a State Structure – Devolution of Powers

- Asymmetrical Devolution of Powers
- Some states may choose to devolve a disproportionate amount of power to a particular region.
- This may take the form of special autonomy arrangements, in which a region or province is granted a particular status.
- The emphasis is on the region's power to control its own affairs, rather than to participate in national institutions.
- In an asymmetrical federation, some states may be granted different powers, or may possess greater autonomy than others.
- These can extend as far as the ability to sign treaties and to engage in foreign trade.
- These can also include the right of a local assembly to legislate on all matters related to local affairs, granting the entity its own autonomous government with legislative, executive and judiciary branches, and granting the region certain powers during a transitional period before the final status of the region is determined.



**SAI**  
STRATEGIC ASSESSMENTS PRIVATE

PILPG

Zgjedhja e strukturës shtetërore-Kalimi e kompetencave

- Kompetencat e ushtruara vetëm nga qeveria qendrore
- Në përgjithësi, kompetencat thelbësore të alokuara qeverisë qendrore përfshijnë:
- Shtërbimet e armatosura dhe siguria kombëtare
- Punët e jashtme,
- Politikën monetare, doganat dhe taksat doganore,
- Komunikimi,
- Transportin ndërrajonal,
- Menaxhimi i borxheve,
- Imigrimi dhe përshtatja,
- Menaxhimi i ekonomisë kombëtare.



**SAI**  
STRATEGIC ASSESSMENTS PRIVATE

PILPG

Zgjedhja e strukturës shtetërore-Kalimi i kompetencave

- Kompetencat e ushtruara vetëm nga qeveritë krahinore
- Në përgjithësi kompetencat tipike të alokuara qeverisë lokale përfshijnë:
- Arsimin,
- Shtëndetësinë,
- Mirëqenien Sociale,
- Kompetencat policore,
- Tatimet vendore,
- Transportin rajonal,
- Ndonjëherë mbikëqyrjen e prejardhjes së pasurive natyrore, prodhimin dhe menaxhimin.





PILPG

### Zgjedhja e strukturës shtetërore-Kalimi i kompetencave

- Kalimi i kompetencave nga qeveritë qendrore dhe lokale
- S hëndetësia
- Mirëqenia
- Arsimi
- Banimi
- Transporti dhe rregulloret e trafikut
- Menaxhimi i mjedisit
- Policia dhe administrimi i burgjeve



PILPG

### Zgjedhja e strukturës shtetërore-Kalimi i kompetencave

- Procesi për qeveritë lokale rreth marrjes së kompetencave me kalimin e kohës
- Në kushtetutë mund të vendosen kriteret për përmbushje para ndarjes së ndonjë pushteti të caktuar siç është:
- Kërkesat lidhur me numrin e popullatës
- Pjekuria e administratës publike dhe infrastrukturës
- S hkalla e zhvillimit ekonomik dhe
- Caktimi i mundësive financiare.



PILPG

### Zgjedhja e strukturës shtetërore-Kalimi i kompetencave

- Zgjidhja e kundërshtimeve ndërmjet qeverive qendrore dhe lokale
- S humë kushtetuta të pas konflikteve saktësojnë, që kundërshtitë ndërmjet qeverive qendrore dhe atyre lokale lidhur me aktivitetet kushtetutare, ligjet, kompetencat apo politikat e tjetrit mund të sillen në gjykatën kushtetuese për zgjidhje.



PILPG

### Kalimi i kompetencave– S hqetësimet palestineze

- Shtetet i krijojnë kushtetutat, që pikë së pari pasqyrojnë përvojat e tyre, duke përfshirë këtu druajtjet dhe shpresat.
- Konteksti rajonal arab është njëri prej autoriteteve ekzekutive posaçërisht të fuqishme me krahina të dobëta deri te ato joekzistuese, rajone, madje edhe ligjvënien.
- Historia e shkurtër palestineze e qeverisjes me pushtetin palestinez si një mjet administrimi të okupimit izraelitë është përfillur në masë të madhe të jetë me të meta, i degjeneruar dhe pa pushtete (checks and balances).
- Prandaj, kushtetuta palestineze parashikon sistem më të fortë parlamentar se sa normat në botën arabe.
- Autoriteti politikë lejohet, që të ushtrohet vetëm përmes kanaleve të qarta ligjore.



PILPG

### Kalimi i kompetencave – S hqetësimet palestineze

- Neni 158: Ligji rregullon marrëdhënien ndërmjet qeverisë dhe njësive lokale, bazuar në decentralizimin administrativ. Njësitë e qeverisjes lokale gëzojnë individualitetin ligjor. Zgjidhen këshillat e tyre. Ligji merr masa për metodën e themelimit të tyre, formimin, zgjedhjen e këshillave, kompetencave dhe jurisdiksionin.



PILPG

### Kalimi i kompetencave – shqetësimet palestineze

- Neni 109: Këshilli konsultativ krijohet, duke u mbështetur në këtë kushtetutë në përbërje të njëqind e pesëdhjetë anëtarëve; me individualitet të pavarur. I kushtohet kujdes formimit të pjesës së shpërndarjes së popullatës palestineze brenda Palestinës dhe jashtë saj. Ligji rregullon kushtet dhe metodat e zgjedhjes apo emërimit të anëtarëve të tij sipas vendeve ku ata jetojnë. Presidenti i shtetit lejohet t'i emëroj anëtarët e Këshillit konsultativ, të cilët nuk kanë nënshtetësi palestineze, nëse ata janë shquar për sigurimin e shërbimeve të veçanta çështjeve palestineze, me kusht që të mos tejkalohet numri prej dhjetë anëtarëve.





**PILPG**

### Kalimi i kompetencave – shqetësimet palestineze

- Neni 110: Këshilli konsultativ shqetësohet për:
- Me studimin e çështjeve të përgjithshme strategjike dhe ofrimin e sugjerimeve lidhur me to.
- Me dhënien e sugjerimeve për të gjitha çështjet lidhur me të drejtat kombëtare dhe integritetin e tokës palestineze dhe të drejtat e palestinezëve jashtë vendit.
- Me diskutimin e amendamenteve kushtetuese dhe shprehjen e mendimit për ato, të cilat janë propozuar.
- Sipas temave presidenti i shtetit i referohet Këshillit lidhur me politikën publike në çështjet arabe dhe ndërkombëtare për shtetin e Palestinës.
- Me projekt ligjet të cilave presidenti i shtetit i referohet atyre, lidhur me palestinezët jashtë vendit.
- Me cilët anëtarë të Këshillit konsultativ vendos t'i paraqet për diskutim në rendin e ditës.



**PILPG**

### S strukturat e degës ekzekutive

- Kushtetuta:
- Përkufizon strukturën e degës ekzekutive
- Kompetencat dhe funksionet e degës ekzekutive
- Rolin e kabinetit apo këshillit të ministrave
- Zgjedhjen e presidentit/kryeministrit
- Largimin e presidentit/kryeministrit
- S strukturën e zyrës
- Veçoritë e përshtatshme për punë në zyre
- Dhe marrjen e postit zyrtar



**PILPG**

### S strukturat e degës ekzekutive – tri modelet

- Presidencial – kryepolitikani ekzekutiv i qeverisë federale i zgjedhur drejtpërsëdrejti nga populli
  - Siguron ndarjen e kompetencave
  - Lejon shkallën e përgjegjësisë për vota
  - Shërben si një forcë unifikuese për shtetin, veçanërisht për ato me diversitet të rëndësishëm etnik apo gjuhësor.



**PILPG**

### S struktura e degës ekzekutive – tri modelet


- S sistemi parlamentar – kryeministri shërben si kryeshef ekzekutiv i qeverisë parlamentare dhe kryesues i kabinetit. Popullata e zgjedh organin ligjvënës, dhe anasjelltas, ai e zgjedh kryeministrin.
  - Lehtëson përfshirjen e të gjitha grupeve brenda legjislaturës dhe ekzekutivit, ngase kabinetet zakonisht përbëhen nga anëtarët e legjislaturës së zgjedhur. Kjo veçanërisht është e dobishme në shtetet thellësisht të ndara.
  - Fleksibël, ngaqë koalicioni mund të formohet për të ndryshuar qeverinë në nivelin më të ulët të legjislaturës pa zgjedhje të përgjithshme dhe anasjelltas, mundëson mbajtjen e zgjedhjeve në çdo kohë me rritjen e përgjegjshmërisë.
  - Përgjegjshmëri, ngase kontrolli i publikut të gjerë dhe transparenca mbi procesin e politikë bërjes.
  - Më të qëndrueshme për demokracitë e reja – të shteteve, që fitojnë pavarësinë pas WWII, të gjitha vendet me demokraci të vazhdueshme kanë sisteme parlamentare.



**PILPG**

### S strukturat e degës ekzekutive – tri modelet

- S sistemi i përzier presidencial/parlamentar – Presidenti zgjidhet drejtpërsëdrejti nga votuesit derisa kabineti del dhe i nënshtrohet besimit të legjislativit.
  - Përparësitë përfshijnë konsensus potencialisht më të madh, duke kërkuar që të dy krahët ekzekutivë të pajtohen para marrjes së ndonjë vendimi të rëndësishëm.
  - Por potenciali i madh për stagnim ndërmjet dy degëve ekzekutive.



**PILPG**

### S sistemi i përzier – qasja palestineze

- Palestinezët duan ta balancojnë besimin tradicional mbi lidërshepin e fortë qendror me më shumë kërkesa demokratike të sistemit parlamentar.
- Neni 8: S sistemi politik palestinez do të jetë demokraci përfaqësues e parlamentare. Do të bazohet në pluralizëm politikë dhe garantimin e të drejtave dhe lirive të të gjithë qytetarëve. Këto përfshijnë të drejtën për të formuar parti politike dhe angazhim në aktivitete politike, pa diskriminim në baza të mendimit politikë, gjinisë apo religjionit. Partitë duhet t'i nënshtrohen parimeve të sovranitetit kombëtar, demokracisë dhe transferimit paqësor të kompetencave në përputhje me Kushtetutën.
- Neni 112: Presidenti i shtetit është presidenti i republikës. Ai mbron kushtetutën dhe unitetin e popullit, garanton vazhdimësinë e qëndrueshmërisë së shtetit, pavarësinë kombëtare dhe funksionimin e rregullt të autoriteteve publike. Ai i ushtron aftësitë dhe përgjegjësitë e veta, siç janë përkufizuar në pajtim me dispozitat e kushtetutës. Përveç kompetencave kushtetuese të mveshura presidentit të shtetit, kompetencat ekzekutive dhe administrative të qeverisë do të jenë në kompetencë të Këshillit të Ministrave.



PILPG

### Përvijimi i legjislaturës

- Legjislatura është organi kryesor përfaqësues, që pasqyron vullnetin politik të njerëzve në nivel kombëtar.
  - Jep kompetencën për të përfaqësuar synimet dhe interesat e popullit
  - Propozon legjislacionin
  - Miraton legjislacionin



PILPG

### Përvijimi i legjislaturës

- Përgjegjësitë kushtetuese të legjislaturës përfshijnë
  - Zgjedhjen e kryeministrit (në sistemin parlamentar apo të përzier/tërthor)
  - Kalimin e ligjeve dhe masave tjera administrative
  - Kalimin e amendamenteve kushtetuese
  - Marrjen e vendimeve mbi burimet dhe sasitë e të hyrave për funksionimin e institucioneve dhe obligimeve ndërkombëtare të shtetit
  - Miratimin e buxhetit për institucionet e shtetit
  - Ratifikimin e traktateve të nënshkruara nga kryeministri
  - Mbikëqyrjen e administrimit të qeverisë
  - Mbikëqyrjen e kompetencave rregullatore të qeverisë dhe ato shpenzuese



PILPG

### Përvijimi i legjislaturës

- Njëdhomëshe
  - Më efikase dhe jo aq e shtrenjtë
  - Ndonëse, kërkon më shumë checks and balances për të siguruar që shumica nuk i mposht shqetësimet e pakicave.
- Dydhomëshe
  - Mënyra më efikase për kombinimin e përfaqësimit proporcional bëhet me njohjen e shqetësimeve të brendshme të qeverive lokale, rajoneve gjeografike, grupeve etnike dhe përfaqësimit e ultë të zonës elektorale.
  - Lejon shtetin si territor në tërësi dhe tërësi individuale apo rajon të përfaqësohen njëkohësisht në procesin legjislativ.



PILPG

### Përvijimi i legjislaturës

- Rrënimi i legjislaturës
  - Nën rrethana ekstreme si e tillë gjendja e jashtëzakonshme
  - E lidhur me votat e mosbesimit
  - Kur legjislatura nuk i plotëson përgjegjësitë e përcaktuara me kushtetutë apo ligj
- Imuniteti legjislativ
  - Dispozitat për mbrojtje dhe imunitet të anëtarëve
  - Duke përfshirë garancionet për lirinë e të folurit legjislativ
  - Imuniteti nga detyrimi ligjor derisa gjendeni në zyre



PILPG

### Legjislatura në kontekstin palestinez


- Njëdhomëshe "Këshilli i përfaqësuesve"
  - Neni 65: Këshilli i përfaqësuesve ushtron autoritetin legjislativ. Ai krijon të gjitha politikat e përgjithshme të shtetit dhe buxhetin në përgjithësi, që përgatitet nga Këshilli i Ministrave. Ushtron mbikëqyrje mbi veprimet e degës ekzekutive në mënyrën e saktësuar me Kushtetutë.
  - Neni 66: Këshilli i përfaqësuesve përbëhet prej 150 deputetëve, që përfaqësojnë popullin palestinez. Ata zgjidhen sipas dispozitave të kushtetutës dhe ligjit mbi zgjedhjet. E mërimi për anëtarësim në dhomën e deputetëve duhet të jetë në pajtim me dispozitat e shpallura në këtë kushtetutë dhe në ligjin mbi zgjedhjet. Kushdo, që e drejton Këshillin e përfaqësuesve duhet të jetë palestinez, dhe nuk lejohet pas zgjedhjes së tij të ketë nënshtetësi të shtetit tjetër.



PILPG

### Legjislatura në kontekstin palestinez

- Kufizimet
  - Neni 67: Anëtarët e Këshillit të Përfaqësuesve zgjidhen në periode prej pesë viteve. Një anëtarë mund të rizgjidhet më shumë se njëherë. Nuk lejohet që të zgjatet afati i Këshillit të Përfaqësuesve, përveç në rast domosdoshmërie dhe për arsye të miratimit të ndonjë ligji nga Këshilli i përfaqësuesve, nga dy të tretat e shumicës së numrit të përgjithshëm të anëtarëve
  - Neni 70: Këshilli i përfaqësuesve, në mbledhjen e tij të parë të çdo seance vjetore zgjedh folësin, dy zëvendës folës dhe sekretarin e përgjithshëm, duke përbërë Presidiumin e Këshillit të përfaqësuesve. Anëtarit të Presidiumit të Këshillit nuk i lejohet të pretendoj për ndonjë pozitë në qeveri apo ministri. Anëtarit të Këshillit të përfaqësuesve mund të marr ndonjë pozitë në ministri me kusht që numri i përgjithshëm i anëtarëve, që shërbejnë si ministra në qeveri nuk është më i lartë se gjysma e numrit të përgjithshëm të ministrave.



PILPG

### Legjislatura në kontekstin palestinez

- Shpërbërja
  - Neni 88: Nëse presidenti i shtetit apo kryeministri, në rast nevoje i sugjeron Këshillit të Ministrave shpërbërjen e Këshillit të Përfaqësuesve, atëherë kjo shpërbërje mund të miratohet nga dy të tretat shumicë të anëtarëve të saj, dhe presidenti e lëshon vendimin për shpërbërje. Qeveria i bën thirrje votuesve të bëjnë zgjedhjen e Këshillit të ri të përfaqësuesve në periodën jo më pak se gjashtëdhjetë ditë, në pajtim me procedurat e saktësuara me ligjin mbi zgjedhjet. Nëse zgjedhja nuk bëhet gjatë periodës së përcaktuar, atëherë Këshilli duhet t'i ushtroj detyrat e veta derisa të bëhet zgjedhja e Këshillit të ri. Këshillit të shpërbërë nuk i lejohet të humb besimin nga qeveria. Sipas Kushtetutës, nuk lejohet të bëhet shpërbërja e Këshillit të Përfaqësuesve gjatë vitit të parë kur është formuar, apo gjatë periodës së gjendjes së jashtëzakonshme.



PILPG

### Legjislatura në kontekstin palestinez


- Shpërbërja
  - Neni 89: Qeveria bën thirrje për zgjedhjen e Këshillit të Përfaqësuesve brenda gjashtëdhjetë ditëve para përfundimit të afatit të ligjshëm, në pajtim me procedurat e rregulluara me ligj. Nëse qeveria nuk ia del t'i mbaj zgjedhjet brenda periodës së dhënë, folësi i Këshillit të Përfaqësuesve mund të bëjë kërkesë, që rendi i Gjykatës Kushtetuese të bëjë thirrje për zgjedhje. Nëse zgjedhjet nuk mund të mbahen në kohën e caktuar shkaku i luftës, apo rezikut të pashmangshëm të luftës, apo rrethimit, i cili parandalon funksionimin e rregullt të organeve kushtetuese, Këshilli i Përfaqësuesve do të vazhdon t'i kryej detyrat e tij, derisa të mund të mbahen zgjedhjet brenda gjashtëdhjetë ditëve të mbarimit të pengesave.



PILPG

### Krijimi i gjyqësorit

- Të gjitha kushtetutat e pas konfliktit krijojnë një funksionim të pavarur të gjyqësorit për mbështetjen e kushtetutës dhe zbatimin e ligjeve të shtetit.
- Dispozitat për funksionimin dhe strukturën e gjyqësorit përfshijnë:
  - Kompetencat dhe funksionet
  - Pavarësinë gjyqësore
  - Autoritetin gjyqësor
  - Strukturën e gjyqësorit
  - Administratën e gjyqësorit



PILPG

### Krijimi i gjyqësorit


- Gjyqësori i pavarur kërkon
  - Ndarjen e gjyqësorit nga degët tjera të qeverisë
  - Krijimin e këshillit gjyqësor për mbikëqyrjen e gjyqësisë dhe gjyqtarëve, si dhe administrimin në mënyrë efikase dhe të pavarur.
- Synimet e një gjyqësori të pavarur përfshijnë
  - Mbrojtjen e të drejtave të njeriut
  - Avancimin e stabilitetit politik
  - Krijimin e një ekonomie të mirëfilltë
  - Sigurimin e drejtësisë së barabartë



PILPG

### Krijimi i gjyqësorit

- Kushtetutat zakonisht parashohin kur vendimet gjyqësore janë të detyrueshme ndaj degëve tjera të qeverisë.
- shpjegojnë jurisdikcionin e çdo gjykate, individi, institucioni apo agjencitë kanë qëndrime për të parashtruar raste në gjykata të ndryshme
- sigurojnë rolet e gjykatave të veta
- saktësojnë se si gjykatat punojnë së bashku me organet tjera qeveritare dhe agjencitë, përfshirë këtu se si lejohet legjislatura të krijoj gjykata të specializuara.



PILPG

### Krijimi i gjyqësorit

- Struktura e gjyqësorit
  - Disa kushtetuta parashikojnë krijimin e gjykatave të specializuara
  - Disa ia lënë legjislaturës krijimin e gjykatave, ndryshe nga Gjykata Supreme dhe Gjykata Kushtetuese
    - Kjo përfshin rolin dhe përgjegjësinë e gjykatave
    - Ekzistimin e gjykatave kombëtare, lokale dhe krahinore
    - Pavarësinë e gjykatave nga agjencitë tjera qeveritare, organizatat dhe individët
    - Efektin detyrues i vendimeve të gjykatës
    - Hollësitë e disa apo të gjitha gjykatave
    - E drejta për të lëshuar vendime për të drejtën civile dhe penale dhe për të rishikuar vendimet administrative.
    - Nevoja për një gjyqësor të paanshëm dhe të pavarur



PILPG

### Krijimi i gjyqësorit

- Gjykata Kushtetuese
  - Është vendimtare për sigurimin e pavarësisë ligjore dhe sigurimin e mekanizmit për mbështetje dhe zbatim të kushtetutës.
  - Ka përgjegjësi për të vendosur për
    - Kushtetutshmërinë e akteve legislative dhe ekzekutive
    - Moszbatimin e kushtetutës
    - Çështjet e diskutueshme kushtetuese
    - Amendamentet kushtetuese



PILPG

### Krijimi i gjyqësisë

- Gjykata Supreme
  - Vepron si gjykata më e lartë apeluese e shtetit
  - Bën shpallje pa gjykatën kushtetuese, gjithashtu delegon rishikim kushtetues të Gjykatës Supreme
  - Vendimet në përgjithësi janë të prera dhe të detyrueshme ndaj agjencive, subjekteve qeveritare dhe individëve



PILPG

### Krijimi i gjyqësorit në kuadër të kushtetutës palestineze

- Neni 159: Dega e gjyqësorit është e pavarur. Ka jurisdiksion të mirëfilltë për të kryer funksionin ligjor dhe marrje të vendimeve mbi të gjitha çështjet e diskutueshme dhe rastet e krimeve. Ligji përcakton institucionet e degës së gjyqësorit dhe rregullon strukturën e tyre. Përcakton llojet e gjykatave, nivelin e tyre, jurisdiksionin dhe procedurat. Nuk mund të formohen gjykata të veçanta.
- Neni 16: Këshilli Supreme për Gjyqësor autorizohet për çështjet e institucioneve gjyqësore. Ligji përcakton formimin dhe kompetencat e tij, duke ia siguruar pavarësinë dhe garantimin e barazisë në kornizën e bashkëpunimit me autoritetet tjera publike. Kërkohet marrja e mendimit të tij në projektligje për rregullimin e çështjeve të gjyqësorit. Ka të krijuar rregulloren e brendshme.



PILPG

### Krijimi i gjyqësorit në kuadër të kushtetutës palestineze

- Neni 170: Gjykata për anulim është ndërtuar me jurisdiksion mbi apelet në çështjet penale dhe civile. Metoda e formimit të saj, jurisdiksioni dhe procedurat në veprim janë të përcaktuara me ligj.
- Neni 171: Gjykata e lartë e drejtësisë është e themeluar me jurisdiksion për të marrë vendime mbi çështjet e diskutueshme administrative dhe rastet për çështje disiplinore siç janë të përcaktuara nga ligji i hartuar, që rregullon bazën e veprimit, kushtet e emërimit të gjyqtarëve dhe punëtorëve, dhe procedurat që duhet të ndiqen paraprakisht. Krijimi i gjykatave të ulëta administrative lejohet me ligj.



PILPG

### Krijimi i gjyqësorit në kuadër të kushtetutës palestineze

- Neni 178: Gjykata Kushtetuese krijohet për arsye, që kushtetuta ta ushtrij jurisdiksionin e saj në mënyrë të pavarur, dhe ta mbroj ligjshmërinë e institucioneve shtetërore. Ajo përbëhet prej nëntë gjyqtarëve, të emëruar nga kreu i shtetit, me nominim të Këshillit të Ministrave dhe të miratuar nga Këshilli i Përfaqësuesve. Gjykata cakton rregulloren e brendshme, e cila organizon procedurat e saj të punës. Gjyqtarët emërohen për një afat prej nëntë vitesh, kohëzgjatje kjo, që nuk ripërtërihet apo zgjatet.